

Marko Ribac

Pierre Bourdieu: Praktični razlogi. O teoriji delovanja.

Ljubljana: Založba Krtina, 2019.

193 strani (ISBN 978-961-260-122-5), 25 EUR.

Devetdeseto obletnico rojstva sociologa Pierra Bourdieuja (1930–2002) je v Sloveniji javno obeležil (le) prevod zbornika z naslovom *Raisons pratiques: Sur la théorie de l'action*, v slovenski jezik prevedenega kot *Praktični razlogi: O teoriji delovanja*, ki je izšel tik pred vstopom v pandemično leto 2020.

Da bi lahko celovito razumeli namen prevedenega dela, ga moramo najprej umestiti v niz številnih knjižnih objav, ki predstavljajo Bourdieujev znanstveni opus. Leta 1994, ko je bilo delo objavljeno, so bili vsi največji Bourdieujevi znanstveni dosežki že zgodovina. Za njim so bile empirične raziskave o Alžiriji ter dela o izobraževalnem in umetnostnem sistemu, ki so zaznamovala njegovo raziskovalno delo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Za njim so bila ključna dela sedemdesetih in osemdesetih let, kot so *La distinction* (1979), *La sens pratique* (1980), *Homo academicus* (1984), *La noblesse État* (1989) ali *Les règles de l'art* (1992). Za njim je bila ustanovitev revije *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* (1975), Bourdieu je tudi že zasedal stolico na *Collège de France* (1981), podelili so mu tudi že najprestižnejše priznanje v francoski znanosti *Médaille d'or du CNRS* (1993). Devetdeseta leta prejšnjega stoletja je tako v Bourdieujevem življenju in znanstveni produkciji zaznamoval predvsem intenzivnejši vstop v druga nacionalna akademska okolja in v mednarodni znanstveni prostor. To se je zgodilo z nizom vabljenih predavanj na največjih svetovnih univerzah, z deli, ki popularizirajo njegove empirične ugotovitve, ali s publicističnimi intervencijami v protiglobalizacijskih bojih.

V to obdobje se umešča zbornik relationalne zgodovine družboslovnih znanosti *Praktični razlogi: O teoriji delovanja*, hevristično delo, ki v medsebojna razmerja lucidno postavlja ključne Bourdieujeve koncepte, ki tvorijo jedro sistema njegove sociološke teorije. Temelji na transkripciji Bourdieujevih predavanj, ki so ustvarjena ali pa zelo hitro po izvorni izdaji prevedena v angleški jezik in omogočajo internacionalizacijo njegovih del, občinstvom pa podrobno razlago konceptov, metod in epistemoloških premis ter odpravo recepcijskih nesporazumov. Omogočajo tudi slikovit vpogled v drobne francoske sodobne zgodovine, v procese razvoja sodobnih sistemov kulturne produkcije, v razprave o antinomijah sociologije itd. Zbornik je po svoji zasnovi podoben drugim tovrstnim zbornikom, kot so *An Invitation to Reflexive Sociology* (1992), *Manet, une révolution symbolique: Cours au Collège de France 1998–2000* (2013), delno tudi, toda precej manj, *Méditations pascaliennes* (1997).

Kot didaktično delo skušajo *Praktični razlogi* skozi prikaz specifične (francoske) realnosti vzpodbuditi generalizacijo specifičnih logik, družbenih determinizmov in mehanizmov reprodukcije partikularnega (francoskega) prostora, medtem ko si prizadevajo preseči vse ključne dihotomije oziroma antinomije, ki jih proizvaja intelektualna delitev

dela: antinomijo med subjektivizmom in objektivizmom, med teorijo in empirijo, med zavednim in nezavednim, med intenco in nezainteresiranostjo, med delovanjem in strukturo. Zato se v nadaljevanju recenzije ne osredotočam na kritike posameznih segmentov knjige, za katero je uredniški odbor založbe Krtina presodil, da sodi v zbirko *Temeljnih del*, temveč na skopo odmerjenem prostoru z razgrnitvijo njenih temeljnih ugotovitev opozarjam na dve temeljni zagati, ki bi zaradi predolgega prevajalnega zamika (četrt stoletja) lahko botrovali zgrešeni in dekontekstualizirani interpretaciji prevedenega dela. Zdi se, da ima knjiga, ki poskuša razložiti sociološko koncepcijo *relacionalne* filozofije znanosti in *dispozicionalno* filozofijo delovanja (str. 7) trikotno narativno zgradbo. Prva tri poglavja knjige razlagajo objektivistične elemente Bourdieujevega konceptualnega aparata, kot so družbeni prostor, polje razredov (1. poglavje), šolski sistem (2. poglavje) in polje (3. poglavje). Četrto poglavje predstavlja vrh pripovedne zgradbe, saj kulminira v historizaciji geneze sodobne države in orisu mehanizmov njene kontinuirane (re) produkcije. Preostala tri – iztekajoča se – poglavja poskušajo integrirati objektivistične koncepte Bourdieujeve teorije s subjektivističnimi oziroma utelešenimi pojmi, kot so *illusio*, *habitus* (5. poglavje), simbolno nasilje (6. poglavje) in sholastični pogled (7. poglavje). Dve vzajemno povezani spoznanji, kot sem že omenil, spodbijata najpomembnejše zastavke navedenega dela, ki želi izzvati utrjene mentalne (konceptualne) strukture družboslovne in humanistične skupnosti. Prvo spoznanje, ker je delo prevedeno v slovenski jezik, pripoznava učinke in posledice fragmentacije ter ignorance Bourdieujevske sociologije v Sloveniji, zaradi katere v prostoru vlada manko rigorozne aplikacije ključnih konceptov v empirično prakso. Drugo, s tem povezano spoznanje zadeva integracijske zmožnosti družboslovno in humanistično izobraženega občinstva v znanstvenem (pod) polju, ki mora »kulturno arbitrarnost družbenega sveta« (str. 80) preučiti topično: v vzajemnem združevanju spoznanj in produktivni integraciji niza koherentnih in logično elaboriranih teoretskih paradigem.

Prvič, *Praktični razlogi* bi morali biti podlaga močnega sociološkega programa, Bourdieujevske paradigme, ki bi z »množico kvantitativnih in kvalitativnih, statističnih in etnografskih, makrosocioloških in mikrosocioloških metod in meritev« (str. 12) uspela skonstruirati in odkriti temeljno diferenciacijsko načelo, ki strukturira distribucijo oblastnih form (raznolikih vrst kapitalov) (str. 42). Slovenska znanstvena skupnost v tem trenutku ne premore ustrezne – relacionalne – zgodovinske obravnave »zapovrstnih stanj« raznolikih družbenih polj niti »objektivnih razmerij«, ki jih strukturirajo (str. 70–71). Koncept polj(a) v lokalni znanosti ni bil množično apliciran v empirično prakso že v času, ko smo zapuščali obdobje ekonomskega, sociološkega in kulturnega nacionalizma keynesianskega obdobja, zato niti ni bila izpeljana geneza postopnih zgodovinskih, tj. konjunkturalnih transformacij tega načela in ni bila izpeljana zgodovina konstituiranja državnega monopola nad legitimnim fizičnim in simbolnim nasiljem (str. 43). Delne obravnave Bourdiejevih konceptov in mikroštudije lokalnih hierarhij – hvale vredne, kot so – ne ponujajo ustreznih relacionalnih zgodovinskih analiz, transformacije polja družbenih razredov, konstitucije (in transformacije) posameznih družbenih polj, dinamike bojev v družbenih prostorih ali razporeditve agensov in nosilcev specifičnih kapitalov v lokalnih poljih.

Prevod dela, ki naj bi tlakovalo pot internacionalizaciji Bourdieuevske sociologije, prihaja tudi v času, ko so nacionalna polja že globalizirana in močno transnacionalno integrirana. Empirične raziskave, ki bi analize dinamike družbenih polj zaprle v okvire metodološkega nacionalizma, ki je bil značilen za Bourdieueve analize, in ne bi upoštevale integracije lokalnih formacij v mednarodni prostor, bi radikalno poenostavile relationalne značilnosti ter neprimerno popačile dinamiko sodobnih družbenih polj. Podobno popačeno in dekontekstualizirano kritiko sodobnih institucionalnih procesov bi, drugič, dobili, če bi Bourdieuev konceptualni aparat poskusili razvijati brez spoznavnih sklepov teorije faznega razvoja kapitalističnega sistema in geokulture kapitalističnih območij (oboje prepričljivo teoretizira npr. Rade Pantič). Neupoštevanje strukturne transformacije relacij med (nekdanjo) periferijo in (nekdanjim) centrom ali transformacij globalnih in regionalnih razrednih struktur (pojava globalnih vladajočih ali globalnih srednjih razredov), ki so spremenile razredno strukturo nacionalnih držav, bi sodobno dinamiko družbenih procesov zaprlo v substancialistično mišljenje, proti kateremu je svaril Bourdieu: lastnosti skupin na določenih razrednih pozicijah v določenem trenutku namreč niso večne lastnosti te skupine ali razredne pozicije (str. 15).

Številni dejavniki (neoliberalna transformacija temeljev visokošolskega sistema, fragmentacija družboslovnega raziskovanja, komodifikacija znanstvenih objav) vse bolj onemogočajo rigorozno empirično preverjanje – potrjevanje ali spodbijanje – obče veljavnosti Bourdieuevih modelov v primerjalni, tako diahroni kot tudi sinhroni perspektivi. Zato kljub dragocenemu prevodu *Praktičnih razlogov* v slovenski jezik ostaja bojazen, da razgrnjeni Bourdieuevi koncepti in statistične metode, ki te koncepte empirično operacionalizirajo, prihajajo v raziskovalno skupnost, ki jih ni zmožna ustrezno empirično aplicirati, implementirati in spodbiti. Heterogena akademska »interpretativna skupnost« (B. Zelizer) bo zato ob prevodu, se zdi, še naprej reproducirala predvsem tri uveljavljene recepcijske strategije: koncepti bodo a) zapisani pozabi in ignoranci, b) namenjeni ljubiteljskemu prostočasnemu malikovanju konceptov brez aplikacije v temeljno raziskovalno delo ali pa bodo koncepti vneseni v univerzitetni kurikulum c), podpirali strategije distinkcije akademikov in akademičark, s katerimi ti dodatno utrjujejo svoje mandarinske pozicije.